

Hesperian ja Hakasalmen puistojen suunnittelun lähtökohdat ja tavoitteet

Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy

Sisällys

Suunnittelun lähtökohdat	3
Laaditut suunnitelmat ja selvitykset 2000-luvulla sekä tulevat hankkeet	
Arvot	4
Puistojen arvot	
Rakennetun ympäristön arvot	
Luontoarvot	
Yleiset tavoitteet, suunnitteluperiaatteet ja laatutaso	6
Kasvillisuus	6
Toiminnalliset kohteet	7
Rantaraitti ja rannan käsittely	8
Rantaraitti ja liikenne	
Rannan käsittelyperiaatteet	
Hakasalmen puisto Finlandia-talon ympäristössä	9
Valaistus	10

Suunnittelun lähtökohdat

Hesperian ja Hakasalmen puistot sijaitsevat Etu- ja Taka-Töölössä, Mannerheimintien ja Töölönlahden välisellä alueella. Alue rajautuu etelässä Hakasalmen huvilaan ja pohjoisessa Helsinginkatuun. Puistojen kokonaispinta-ala on noin 8,2 ha. Alueet omistaa Helsingin kaupunki.

Voimassa olevissa asemakaavoissa nrot. 447, 8835, 5800 ja 10855 alue on merkitty puistoksi. Molempia puistoja koskevat Yleiskaava 2016:n Kulttuuriympäristöt- ja Kantakaupunki -teemakarttojen määritelmät:

Helsingin kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittävä alue (2002), sekä Historiallisen keskustan kulttuurihistoriallisesti merkittävät puistot, joiden arvo ja ominaispiirteet säilytetään.

Yleiskaavassa 2016 alueet on merkitty virkistys- ja viheralueiksi, joita kehitetään säilyttäen niiden metsäinen luonne. Kaavan virkistys- ja viherverkosto 2050 -teemakartalla on merkinnät:

Keskustan historialliset puistot: Aluetta kehitetään kerrostuneen kulttuuriympäristön lähtökohdista.

Merellinen virkistysvyöhyke: Sisälahtia kehitetään toiminnallisina ja visuaalisina kokonaisuuksina. Lahtia kiertävien reittien jatkuvuudesta huolehditaan ja reitit vaihtelevat ympäristön mukaan poluista rantapromenadeihin.

Laaditut selvitykset ja suunnitelmat 2000-luvulla sekä tulevat hankkeet

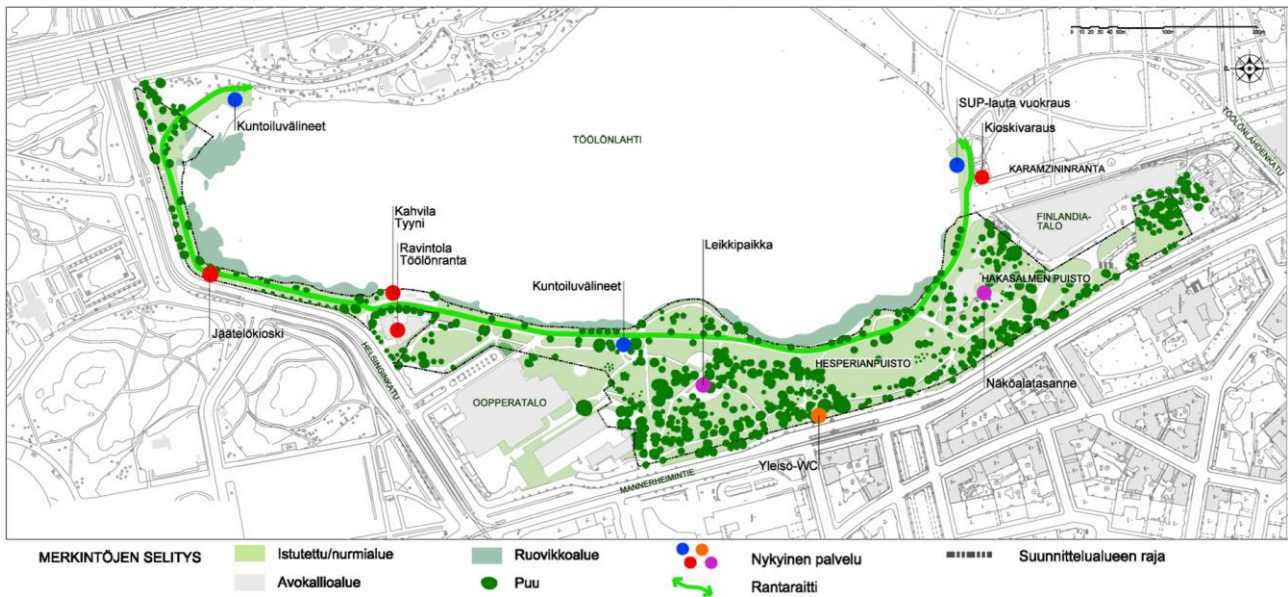
Hesperian ja Hakasalmen puistojen alueelta on laadittu alla luetellut selvitykset ja inventoinnit:

- Hesperian puiston sekaviemäriverkon kapasiteettitarkastelu, 2012
- Hakasalmen ja Hesperian puistot, puistohistoriallinen selvitys, 2010
- Helsingin Töölönlahden puistoalueiden meluselvitys, 2009
- Hesperian puiston kasvillisuusinventointi, 2008
- Puuston kuntotutkimus, 2008

Alueelle on laadittu seuraavat suunnitelmat 2000-luvulla:

- Mannerheimintien aiheuttamat muutokset Hesperian puistossa, 2017
- Mannerheimintien katusuunnitelma, 2015
- JK- ja PP-tie välillä Helsinginkatu-Töölönlahden rantaraitti, 2015. Toteutettu 2017.
- Hesperian ja Hakasalmen puistojen rakennussuunnitelmat, 2013
- Hesperian ja Hakasalmen puistojen puistosuunnitelma (hyväksytty lautakunnassa 12.4.2011).

Hakasalmen ja Hesperian puistoa sivuavia tulevaisuuden hankkeita ovat Finlandia-talon peruskorjaus (arvioitu valmistumisvuosi 2024), Mannerheimintien peruskorjaus (arvioitu valmistumisvuosi 2024), Helsinginkadun liikenne- ja pyörätiejärjestelyt (arvioitu valmistumisvuosi 2022) sekä Karamzininrannan rakentaminen (arvioitu valmistumisvuosi 2025).

Hesperian puiston ja Hakasalmen puiston nykytila.

Arvot

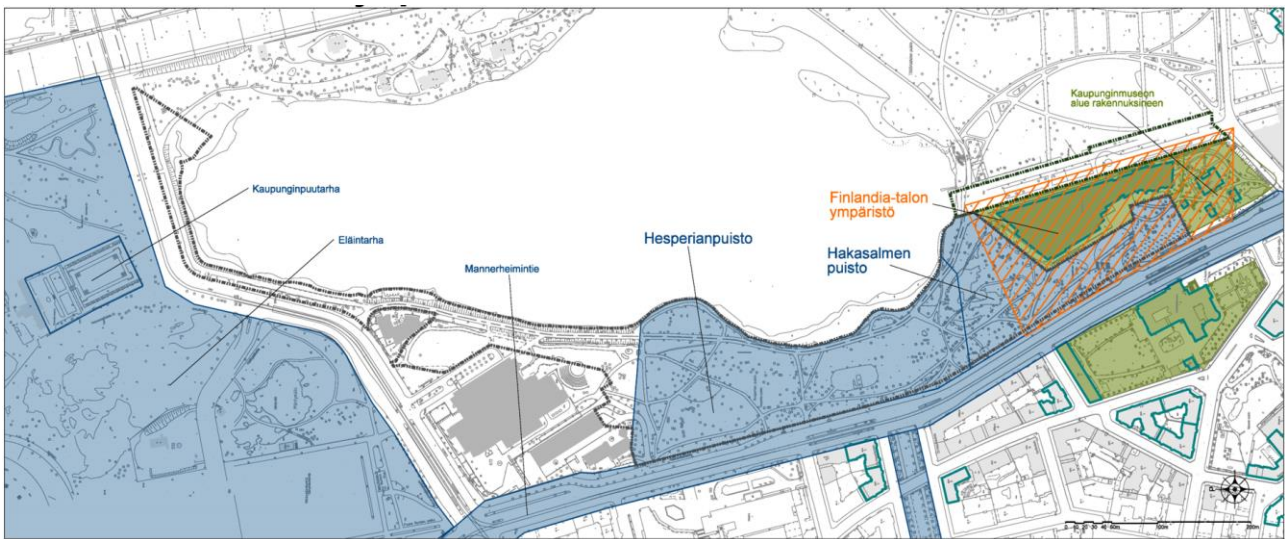
Puistojen arvot

Hesperian puisto muodostaa yhdessä Hakasalmen puiston ja Hakasalmen huvilan ympäristön kanssa pitkän ja melko yhtenäisen historiallisen puistokokonaisuuden, jolla on poikkeuksellisen suuri kaupunkikuvallinen ja visuaalinen arvo. Hesperian ja Hakasalmen puistojen muodostamalla kokonaisuudella puuriveineen on keskeinen merkitys osana Töölönlahden ja Eläintarhan muodostamaa panoraamamaista maisematilaa. Ne ovat näkyvä, perinteinen saapumismaisema Helsinkiin niin Mannerheimintietä kuin rautatietäkin pitkin. Hakasalmen puiston puusto luo lisäksi arvokkaan ympäristön ja kehykset Finlandia-talolle.

Toiminnallisesti ja viheralueiden kehittämisen kannalta puistoalueella on tärkeä merkitys osana keskustan viherpalveluita ja -verkostoa. Alue on yhdessä Eläintarhan kanssa Helsingin keskustan laaja puistovyöhyke, ja osa historiallista Keskuspuisto-suunnitelmaa.

Rakennetun ympäristön arvot

Finlandia-talon ympäristö kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin (RKY). Kaupunginpuutarha, osa Hesperian puistoa sekä Mannerheimintie ja Mäntymäki kuuluvat Kaupunkiympäristön toimialan yleisten alueiden arvoympäristöjen inventointiin sisältyneisiin kohteisiin. Kaavassa suojeltuja alueita ovat Finlandia-talon ja Hakasalmen huvilan rakennukset sekä ympäristö ja Kansallismuseo ympäristöineen. Mannerheimintien länsipuolella on useita yksittäisiä suojeltuja rakennuksia.

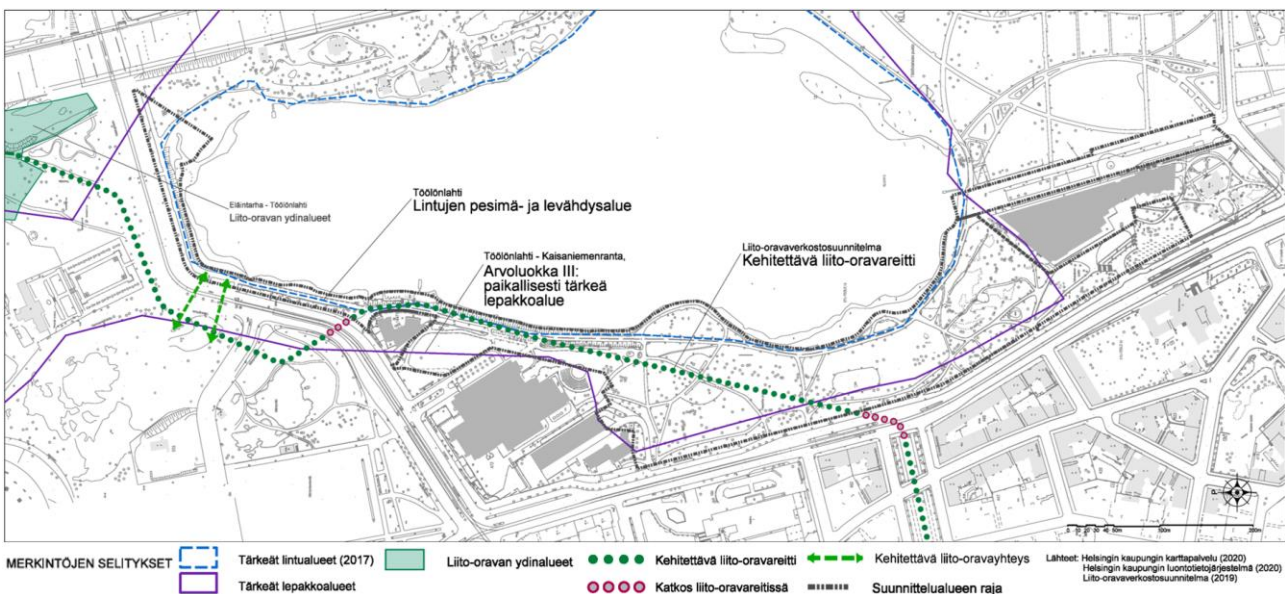

Rakennetun ympäristön arvot.

Luontoarvot

Töölönlahti rantoineen on kokonaisuudessaan tärkeä lintu- ja lepakkoalue. Lähtökohtana on linnustollisten arvojen säilyttäminen ja niiden huomioiminen jatkosuunnittelussa. Alueen ainoa lepakkolaji lienee pohjanlepakko. Lepakot asuvat todennäköisesti Linnunlaulun huviloissa ja Hesperian puistossa säilyy lepakkojen päiväpiiloiksi sopivaa vanhaa puustoa.

Suunnittelualueetta sivuava liito-oravien nykyinen ydinalue sijoittuu Eläintarhan alueen eteläosaan, Helsinginkadun pohjoispuolelle. Hesperian puiston läpi on merkitty kehitettäväksi määritetty liito-oravareitti. Nykyisessä tilanteessa tavoiteltu reitti katkeaa niin Hesperian puiston pohjoisosassa lähellä Mäntymäkeä kuin myös Hesperian esplanadin kohdalla. Myös Mäntymäen ja Töölönlahden rannan välistä yhteyttä tulee kehittää turvaamalla tarpeeksi korkean puuston määrä. Mahdollisesti myöhemmin löytyvät luontoarvot otetaan huomioon jatkosuunnittelussa ja tarvittaessa tehdään lisäselvityksiä.

Luontoarvot.

Yleiset tavoitteet, suunnitteluperiaatteet ja laatutaso

Työn tarkoituksena on päivittää puistojen kunnostuksen periaatteet jo kertaalleen hyväksytyyn puistosuunnitelman pohjalta. Tavoitteena on kunnostaa Hesperian puiston rantavyöhyke kestäväksi, turvalliseksi ja viihtyisäksi. Puiston kehittämisen painopisteet ovat puuston uudistamisessa, rannan ja rantaraitin kunnostamisessa sekä tilarakenteen ja näkymälinjojen selkeyttämisessä puiston kulttuuri- ja maisemahistorialliset arvot huomioon ottaen. Hakasalmen puiston osalta Finlandia-talon ympäristön vaatimukset huomioidaan.

Tavoitteet perustuvat yleisten töiden lautakunnan hyväksymään (12.4.2011) puistosuunnitelmaan sekä sen perusteella laadittuihin rakennussuunnitelmiin, joita ei kuitenkaan toteutettu. Työn tavoitteena on määrittellä Töölönlahden länsirannan tavoitetila jatkosuunnittelun pohjaksi. Myöhemmin tarkoituksena ei ole laatia kokonaan uutta suunnitelmaa, vaan päivittää jo tehdyt suunnitelmat. Tässä työssä tarkastelualue ulottuu myös Hesperian puiston pohjoisosiin Kaupunginpuutarhan edustalle eli tehtyä puistosuunnitelmaa laajemmalle alueelle.

Yksi työn lähtökohdista on alueen turvallisuuden parantaminen. Vuoden 2019 heinäkuussa yksi rantarivin vanhoista hopeapajuista romahti yllättäen. Tämän vuoksi kaupunki kiirehtii alueen peruskorjausta ja kyseisen huonokuntoisen puurivin uusimista. Rannan pajurivistöllä on huomattava kaupunkikuvallinen merkitys.

Jatkosuunnittelun yhteydessä tutkitaan lisäksi Mannerheimintien hulevesien käsittelemistä Hesperian puiston keskiosissa ottaen huomioon kulttuurihistorialliset, kaupunkikuvalliset ja toiminnalliset arvot. Keskusalue säilytetään laajana käyttönurmena ja mahdollinen hulevesiaihe sijoitetaan sen reunalle. Hulevesirakenteen pinta-ala määritetään jatkosuunnittelussa.

Kaikessa suunnittelussa käytetään puiston luonteeseen sopivia suunnitteluratkaisuja ja yhtenäisiä materiaaleja, kalusteita ja varusteita sekä kasvilajeja. Tavoitteena on puistoympäristön kehittäminen kokonaisuutena.

Päätavoitteet:

1. Puurivin uudistaminen.
2. Rannan eroosioaurioiden korjaaminen ja tuenta.
3. Rantaraitin parantaminen.
4. Tilarakenteen ja näkymien selkeyttäminen.
5. Finlandia-talon ympäristön kunnostaminen alkuperäisten 1960- ja 1970-luvun suunnitteluperiaatteiden mukaan.

Kasvillisuus

Hesperian rannalle tunnusomaisia hopeasalavia on istutettu alun perin noin 100 kappaletta vuonna 1941. Osa puista on korvattu vihreälehtisillä salavilla 1960-luvulla. Puurivistä on jäljellä nykyisin enää noin 25 puuta, sillä salavat eivät ole kovin pitkäikäisiä ja niitä ovat verottaneet runko- ja oksavaurioista alkaneet lahoivat ja taudit. Lisäksi rantapenkan syöpymisen vuoksi puut ovat kallistuneet ja niiden juuret ovat paikoin paljastuneet. Rannan ilmeen säilyttämiseksi vanhat, vaaralliset puut kaadetaan ja puurivi uusitaan kahdella puulajilla, hopeasalavilla sekä vihreälehtisillä salavilla. Kahdella puulajilla on puistossa historialliset perusteet ja ne lisäävät puiston kasvilajistollisia arvoja. Puurivin uusiminen liittyy kiinteästi rantapenkan eroosiosuojauksen ja rantaraitin siirron suunnitteluun (ks. *Liikenne ja rantaraitti*).

Puiston muun puuston jatkuvuus turvataan huolehtimalla, että puut ovat vaihtelevan ikäisiä: puustoa uusi-taan vaiheittain karsimalla huonokuntoisia puita sekä korvaamalla ne uusilla taimilla. Puiden tilaa seurataan säännöllisesti ja suurten, merkittävien puiden uusiminen suunnitellaan ajoissa vaiheittain.

Tärkeitä päänäkymälinjoja ovat Kaupunginpuutarhan sekä Finlandia-talon läheisen kallion näkymät, joiden avoimena pysyminen turvataan. Kaupunginpuutarhan näkymälinjalla Helsinginkadun tasolle istutetaan tule-vaaisuudessakin vain pensaita. Rantaviivan tuntumasta karsitaan valikoivasti näkymää sulkevia koivuja.

Avoimena säilytetään lisäksi näkymät Oopperatalon lämpiöstä, Oopperan amfiteatterilta sekä Dunckerinkadun kohdalta alkavalta Hesperian puiston pääpuistokäytävältä Töölönlahdelle. Tärkeitä uusia tavoitteellisia näkymälinjoja ovat Helsinginkadulta, Hesperian esplanadilta ja Finlandia-talon portailta Töölönlahdelle au-keavat näkymät. Tavoitteellisten näkymälinjojen kohdalta kaadetaan joitain puita tilarakenteen selkeyttä-miseksi.

Liito-oravayhteyksien turvaaminen otetaan huomioon puistosuunnittelussa. Liito-oravien yhteyksiä tuetaan Kaupunginpuutarhan ja Mäntymäen sekä rantavyöhykkeen välillä säästämällä tarpeeksi suuria puita reitillä. Suunnitteluvaiheessa luontoasiantuntijaa konsultoidaan puiden sijoittelussa.

Ruovikkoa karsitaan niittämällä sitä valittujen näkymäsektorien kohdilta. Ruovikon paikoittainen poistami-nen lisää luonnon monimuotoisuutta ja tarjoaa vaihtelevampia pesintä- ja elinympäristöjä vesilinnuille. Ruovikkoa säilytetään laajasti lahden pohjoisosissa, jossa se toimii pesintä- ja piilopaikkoina osalle alueen vesilintuja.

Toimenpiteet:

1. Rannan puurivi ennallistetaan istuttamalla uusi yhtenäinen puurivi suunnitelman mukaan.
2. Muuta puustoa uudistetaan vaiheittain turvaten puuston jatkuvuus.
3. Tilarakennetta ja näkymiä selkeytetään puuston rytmittämisen avulla.
4. Ruovikkoa poistetaan valittujen näkymäsektorien kohdilta.

Toiminnalliset kohteet

Töölönlahden ympäristö on suosittu vapaa-ajan virkistysalue kaupunkilaisille ja vierailijoille. Puiston palve-lutarjonta halutaan turvata jatkossakin. Töölönlahden rannassa toimineen väliaikaisen kahvilakioskin kor-vaajaksi etsitään uusi pysyvä kioskipaikka puiston keskivaiheilta. Uuden sijainnin myötä palvelut jakautuvat tasaisemmin rantaraitin varrelle. Uusi sijainti on myös lähempänä leikkipaikkaa. Ranta-alueen heikon stabi-liteetin ja tavoitteena olevan luonnonmukaisen rantarakenteen vuoksi kahvilatoimintaa ei ole mahdollista jatkaa nykyisellä paikalla. Jatkossa myös Finlandia-talon läheisyyteen Töölönlahden puistoon tullaan tarjoa-maan uusi puistosuunnitelman mukainen pysyvä kioskipaikka.

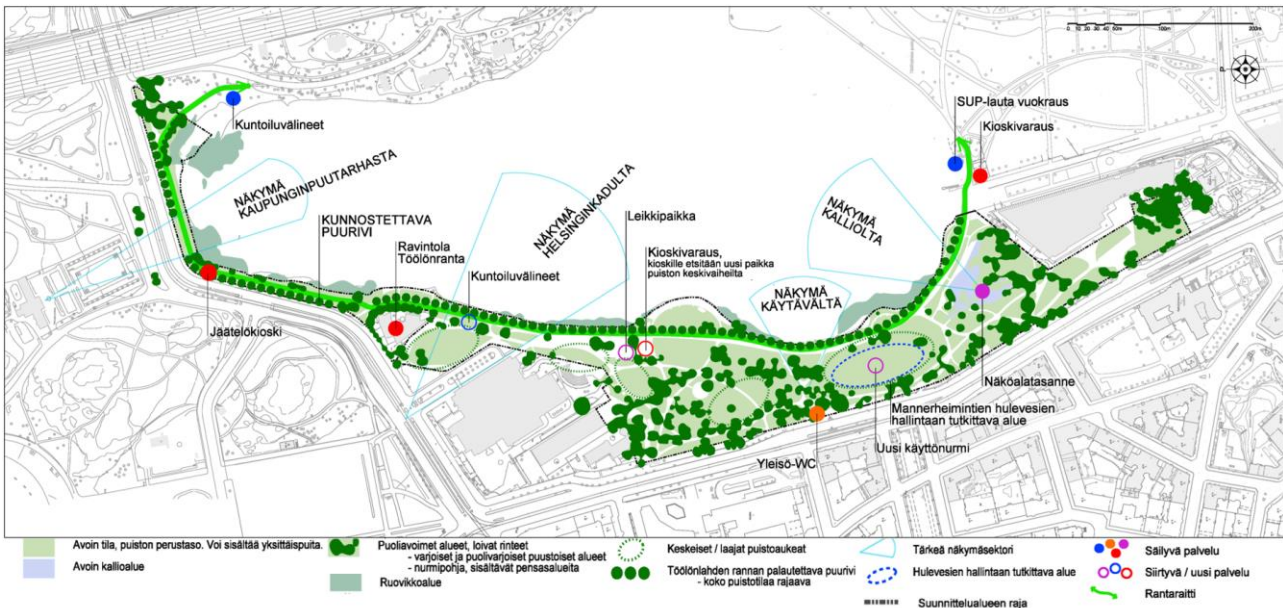
Leikkipaikka siirretään nykyiseltä paikaltaan lähemmäs Töölönlahden rantaa Mannerheimintieltä kantautu-van melun vuoksi. Nykyiset kuntoiluvälitteet siirretään leikkipaikan uuden sijainnin kohdalta Oopperan lä-histölle rantaraitin puolelle.

Näköalapaikka kunnostetaan kallioilla lähellä Finlandia-taltoa. Entisen hiekkakentän kohdalle perustetaan käyttönurmi. Oleva yleisö-WC säilyy Mannerheimintien reunalla.

Toimenpiteet:

1. Leikkipaikka siirretään melutasoltaan parempaan paikkaan
2. Nykyisen hiekkakentän paikalle perustetaan käyttönurmi.

3. Kioskipaikalle etsitään uusi sijainti puiston keskivaiheilta palveluverkoston parantamiseksi.
4. Kuntoiluvälineet siirretään rantaraitin varrelle.
5. Näköalapaikka kunnostetaan.

Tavoitetila.

Rantaraitti ja rannan käsittely

Rantaraitti ja liikenne

Töölönlahden rantaraitti on vilkas kävely-, lenkkeily- sekä pyöräilyreitti. Puurivin uusimisen yhteydessä raittia siirretään enimmillään kolme metriä sisämaahan päin, jotta puille saadaan elintilaa ja ranta voidaan kunnostaa paremmin eroosiota kestäväksi. Samalla myös kevyenliikenteen reitti kunnostetaan. Pyöräkaista levennetään 3 metriin ja kaista pinnoitetaan punaruskealla asfaltilla. Kävelykaistan päällysteenä säilyy musta asfaltti. Kivipaasi säilytetään liikennemuotoja jakavana elementtinä. Kivipaaden aukotus suunnitellaan niin, että yhteydet vahvistuvat länteen kohti Mannerheimintietä, Hesperian esplanadia ja edelleen kohti Taivalta. Tiheämpi aukotus helpottaa myös hulevesien hallintaa.

Jatkosuunnittelun yhteydessä osoitetaan varaus Oopperan kohdalle kevyen liikenteen alikulkuyhteydelle. Sen suunnittelu on erillinen hanke. Keskiosan kioskivarauksen huoltoliikenne selvitetään niin ikään jatkosuunnittelussa kaupungin liikennesuunnittelun toimesta.

Rannan käsittelyperiaatteet

Valtaosa nykyisestä rantapenkereestä on tuettu kiviheitokkeella tai kiviladonnalla. Eroosiota hyvin kestäneet kivirannat säilytetään ja tarvittaessa korjataan. Rannan syöpyneet osat, joiden kiviladonnat ovat painuneet osittain vesijättömaan sisään, rakennetaan kasvillisuuspeitteisiksi rantapenkereiksi. Suuri osa rantaviivasta kunnostetaan tämän periaatteen mukaan. Rannan kunnostaminen kasvillisuuspeitteisellä ero-

siosuojauksella muuttaa rantaviivaa luonnonmukaisempaan suuntaan. Osa rantaviivan vanhoista kiviladontajakoista kunnostetaan latomalla ne uudelleen. Uusi rantamuuri rakennetaan Ruusuniemen hiekkarannan yhteyteen. Tällä paikalla on ennenkin ollut muurimainen ratkaisu.

Toimenpiteet:

1. Rantaraittia siirretään sisämaahan päin enimmillään kolme metriä, jotta rannan puuriville ja eroosiosuojaukselle saadaan tarvittava tila.
2. Rantavyöhykkeen hyväkuntoiset kiviheitokerannat säilyvät. Eroosiosta kärsineet rantapenkeret tuetaan pääosin kasvipeitteisellä eroosiosuojauksella. Jaksoittain käytetään myös kiviladontaa tai -muuria.
3. Jalankulun ja pyöräilyn yhteyksiä rantaraitilta Hesperian esplanadille sekä Mannerheimintielle parannetaan.

Rantavyöhyke.

Hakasalmen puisto Finlandia-talon ympäristössä

Finlandia-talo on Alvar Aallon suunnittelema, kansallisesti ja kansainvälisesti poikkeuksellisen merkittävä julkinen rakennus. Ympäristöministeriö on vahvistanut Finlandia-talon suojelun rakennussuojelulain nojalla. Finlandia-talo on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY-kohde). RKY-rajaukseen kuuluu Finlandia-talo ympäristöineen: Finlandia-talon tontin lisäksi se sisältää osan Hakasalmen puistoa ja Hakasalmen huvilan tontin.

Hakasalmen puisto mielletään Finlandia-talon etupihaksi. Hakasalmen puiston puut ja sen suuri kallioalue luovat rauhalliset ja vehreät kehykset arvorakennukselle. Tämän Hakasalmen puiston osa-alueen kehittämisen periaatteena on kunnostaa se Finlandia-talon ympäristönä. Kohde peruskorjataan 1960- ja 1970-luvun vaihteen Finlandia-talon ympäristön suunnitteluperiaatteiden mukaan. Samanaikaisesti se suunnitellaan osaksi Hakasalmen huvilan ympäristön ja Hesperian puiston muodostamaa viheraluetta siten, ettei maastossa näy tonttien ja puistoalueiden rajoja vaan alueet muodostavat saumattoman kokonaisuuden.

Mannerheimintien puolella Finlandia-talon ympäristön yleisilmeen tavoitteena on vihreys ja puistomaisuus. On tärkeää turvata puuston jatkuvuus, minkä takia puuston kunto ja uusimistarve määritellään kunnostuksessa. Hakasalmen puistoon sijoittuviin puutarhaterasseihin on alun perin istutettu marjakuusta ja matalaa lamoavaa pensasta. Puutarhaterassien päätyjen portaiden reunoille sekä puistokäytävien varsille istutettiin lähinnä vuorimäntyä yksinkertaisina massapensaistutuksina. Puustoa, pensaita ja köynnöksiä uusitaan kunnostuksen yhteydessä 1960- ja 1970-luvun vaihteen lajistolla tai niiden kaltaisilla kasvilajeilla.

Hakasalmen puiston rakenteiden eli puutarhaterassien ja niihin liittyvien portaiden kunto kartoitetaan ja ne kunnostetaan tarpeellisin osin. Puistossa sijaitsevat ilmanvaihtorakenteet maastoutetaan köynnösistutuksilla alkuperäisten suunnitteluperiaatteiden mukaisesti.

Maastoa myötäilevä käytäväverkosto yhdistää Hakasalmen huvilan ja Finlandia-talon ympäristön sekä Hesperian puiston. Käytäväverkosto kunnostetaan tarkistamalla sen hierarkia, mitoitus ja pintamateriaalit.

Toimenpiteet:

1. Hakasalmen puisto peruskorjataan 1960- ja 1970-luvun vaihteen Finlandia-talon ympäristön suunnitteluperiaatteiden mukaan. Alue suunnitellaan osaksi Hakasalmen huvilan ympäristön ja Hesperian puiston muodostamaa kokonaisuutta siten, ettei maastossa näy tonttien tai puistoalueiden rajoja.
2. Puuston kunto ja uusimistarve määritetään.
3. Puustoa, pensaita ja köynnöksiä uusitaan 1960- ja 1970-luvun vaihteen lajistolla.
4. Käytäväverkosto kunnostetaan.
5. Portaiden kunto kartoitetaan ja ne kunnostetaan tarpeellisin osin.

Valaistus

Puiston käytettävyyttä ja turvallisuutta parannetaan uusimalla valaistus koko puiston alueelle. Valaistuksella luodaan historialliseen ympäristöön sopiva, yhtenäinen kokonaisuus, jolla parannetaan näkyvyyttä raitteilla ja toiminnallisissa kohteissa. Puistoihin valitaan ilmeeltään yhtenäiset valaisimet. Käytävävalaistus toteutetaan pylväsalaisimin vain toiselle puolelle rantaraittia.

Hakasalmen puisto on valaistu Aallon suunnittelemissa puistovalaisimilla. Puisto on koettu pimeäksi, minkä takia sen valaistusta lisätään arvomiljööseen sopivalla tavalla. Alkuperäiset valaisimet säilytetään ja niiden valotehoa parannetaan.

Toimenpiteet:

1. Valaistusta parannetaan ja yhdenmukaistetaan Hesperian puistossa.
2. Alkuperäiset valaisimet säilytetään Hakasalmen puistossa, mutta niiden valotehoa lisätään.